

Oponentský posudek bakalářské práce Marty Benešové

Jazykový management vybraných obecněčeských jevů

Předložená bakalářská práce je zasvěcena tomu, zda vysokoškolští vyučující na Filosofické fakultě Karlovy univerzity ve svých přednáškách promlouvají spisovně či o spisovnou češtinu (aspoň) usilují. Autorka ve svém výzkumu vychází z obecně uznávaného předpokladu, že spisovná čeština je užívána, resp. měla by být užívána zejména ve formálních veřejných projevech a kultivovanými mluvčími.

Metodologickým východiskem práce je jednak teorie jazykového managementu (TJM), jež je vhodnou metodou k analýze postojů mluvčích k jejich užívanému jazyku, jednak publikace Jamese Wilsona *Moravians in Prague* (Peter Lang, 2009). Autorka se ve své práci pokouší skloubit kvalitativní přístup TJM s kvantitativním přístupem variační sociolingvistiky, aniž by však využívala statistických metod. V centru pozornosti autorky jsou dvě skutečnosti: 1. zda přednášející užívají spisovnou češtinu, či nikoli 2. zda o spisovnou češtinu ve svém projevu vůbec usilují, tj. zda si ve svém projevu povšimnou obecněčeských forem a zda je korigují. Její analýza je přitom podložena příkladným výzkumem. Autorka nejen nahrála a (částečně) přepsala 11 přednášek, z nichž nakonec jen 9 analyzovala, ale rovněž i pořídila následná interview, a to jak s přednášejícími, tak s několika studenty, jež se přednášek zúčastnili jako posluchači. Právě tato interview přinášejí pěkné poznatky o tom, 1. nakolik si mluvčí (ne)jsou vědomi, jakých jazykových forem vlastně užívají; 2. zda chtějí, či nechtějí na svých přednáškách promlouvat spisovně. Zajímavé jsou i požadavky studentů na užívání spisovné češtiny v přednáškách. Jak je totiž z předložených údajů zřejmé, vyučující většinou vědomě nevnímají, zda užívají prostředky obecné či spisovné češtiny. Dále ze získaných dat vyplývá, že několika vyučujícím je v zásadě lhostejné, zda užívají spisovnou či obecnou češtinu, a že i ti, kteří by rádi promlouvali spisovně, nevědomky užívají obecněčeských tvarů. Studenti by povětšinou stáli o spisovný projev, ale spisovnost či nespisovnost je pro ně druhořadou otázkou, mnohem větší důraz kladou na tematické uspořádání přednášky, tempo či srozumitelnost.

Následná interview jsou však nejen zdrojem poznatků o postojích k užívání spisovné češtiny v přednáškách, ale jsou i problematickým místem výzkumu. Jejich problematičnost spočívá v upřímnosti výpovědi respondentů, neboť lze předpokládat, že aspoň někteří z nich se chtěli dobře prezentovat, přičemž v zásadě všichni věděli, že je žádoucí, aby se na vysokoškolských přednáškách užívala spisovná čeština. Jejich výpovědi v následném interview mohlo ovlivnit i to, že byli dotazováni studentkou fakulty, na níž vyučují, a že její výzkum bude zveřejněn v

podobě bakalářské práce. Autorka se ovšem náležitě snažila docílit upřímnosti jejich výpovědí zaručením jejich anonymity (z případných údajů v práci uvedených by však bylo možno dopátrat se i jejich zamlčeného autorství), přesto se domnívám, že problém věrohodnosti výpovědí respondentů zůstává. V diskuzi bychom se proto mohli zastavit u problematiky upřímnosti a věrohodnosti výpovědí respondentů: Nakolik lze předpokládat, že by se výpovědi respondentů lišily v závislosti na prostředí, v němž interview proběhlo, a vztahu k tazateli? Jaké jsou vlastně možnosti výzkumu k získání pokud možno co nejpřímějších a nejotevřenějších výpovědí od respondentů?

Dále předkládám k diskuzi následující jednotlivosti:

Na straně 8 autorka tvrdí že „[v] řadě případů probíhají uvedené fáze jednoduchého managementu automaticky, mluvčí si je nemusí ani plně uvědomit.“ Jedná se o její názor či o obecně sdílený názor teoretiků JM? Lze si opravdu něčeho povšimnout a dále to hodnotit a korigovat nevědomky?

Proč byl jednou z testovaných nezávislých proměnných akademický titul vyučujících? Podle autorky dosažený titul souvisí i s věkem. Tato souvislost je ovšem velmi volná. Kromě toho podle mě věk mluvčí/ho a také jeho/její původ, jak regionální, tak i sociální, hrají zásadnější roli v užívání spisovné češtiny na přednáškách než dosažené tituly. Zejména sociální zázemí podle mě může hrát významnou roli v užívání spisovné češtiny, resp. obecné češtiny, dokonce významnější než regionální původ, jež se autorka snažila u respondentů zjistit. Autorka zřejmě předpokládá, že spolu s dosaženým vzděláním se dotyčný i naučí používat spisovnou češtinu ve formálních projevech. Předpokládá snad, že na studenty je v průběhu studia vyvíjen tlak, aby hovořili spisovně? Nebo je ve hře předpoklad, že schopnost spisovně hovořit souvisí s čtením psaných textů (jak o tom mluvil jeden z respondentů)?

Nyní ještě uvedu některé své výtky. Autorka se občas nevyjadřuje jednoznačně a přesně, např. když tvrdí, že „Wilson prováděl s každým informantem dvě interview, přičemž jedno z nich byl pouze jakýsi neformální rozhovor“ (s. 6). Wilson ve skutečnosti vedl jen jedno interview. Onen neformální rozhovor (který v žádném případě nebyl interview) vedla rodilá mluvčí obecné češtiny Markéta, což bylo metodologicky pro Wilsonův výzkum naprosto zásadní. Autorčino vyjádření vzbuzuje buď pochyby o Wilsonově výzkumu, nebo o obeznamenosti autorky s citovanou prací, jež přitom podle jejích slov pro ni byla klíčová. Celý problém přitom v daném případě spočívá v užitém slovese „prováděl“. Autorčina obhajoba by mohla spočívat právě v poukázání na to, že „prováděl“ neznamená, že je vedl. Jenže čtenář neznalý Wilsonovy práce by sloveso „prováděl“ nejspíš interpretoval právě tak, že daná interview Wilson skutečně vedl.

Obdobně tvrzení, že „[p]ředinterakční management nebo také „pre-korekce“ je JM, který začal už před začátkem výpovědi“, je poněkud matoucí. Striktně řečeno je sice toto tvrzení pravdivé, ve skutečnosti se ovšem jedná, jak je zřejmé i z jeho názvu, o management před vlastní interakcí, jakou je např. obhajoba bakalářské práce, tedy o přípravu na předpokládanou interakci.

Problematické mi rovněž připadá užívání anglických výrazů, jako je „warm-up otázky“, „management 'off-line“, „off record“ apod.

Bibliografické údaje nejsou zcela precizní: v seznamu literatury chybí údaj k práci Nekvapil, 2009 (s. 9), bibliografický údaj u položky Nekvapil, 2012 je neúplný. A proč je v textu i v seznamu literatury uvedeno u citované Lanstyákovy práce *2010e*? Působí to tak, že autorka tento bibliografický údaj zkopírovala z jiné práce.

Celkově lze ovšem konstatovat, že autorka v předložené práci prokazuje obeznámenost s relevantní odbornou literaturou, schopnost kritického úsudku při čtení odborných textů (srov. strany 14 či 18) i samostatného přístupu ke zkoumané skutečnosti (srov. např. klasifikaci přednášek na straně 19). Její bakalářská práce je významným příspěvkem k poznání, zda vysokoškolští vyučující skutečně ve svých přednáškách užívají spisovnou češtinu, případně se o to snaží. Předloženou bakalářskou práci lze až na zmíněné drobné nedostatky považovat za příkladnou, a plně ji tudíž doporučuji k obhajobě.

V Praze 20. 8. 2013

Mgr. Martin Havlík, Ph.D.